

## KAPITEL 1

# De sårades port

*En av de tolv, Tomas, som kallades Tvillingen, hade inte varit med när Jesus kom. De andra lärjungarna sade nu till honom: "Vi har sett Herren", men han sade: "Om jag inte får se spikhålen i hans händer och sticka fingret i spikhålen och sticka handen i hans sida tror jag det inte." En vecka senare var lärjungarna samlade igen, och Tomas var med. Då kom Jesus, trots att dörrarna var reglade, och stod mitt ibland dem och sade: "Frid åt er alla." Därefter sade han till Tomas: "Räck hit ditt finger, här är mina händer; räck ut din hand och stick den i min sida. Tvivla inte, utan tro!" Då svarade Tomas: "Min Herre och min Gud." Jesus sade till honom: "Du tror därför att du har sett mig. Saliga de som inte har sett men ändå tror."*

JOHANNES 20:24–29

När jag hade läst Evangeliet lämnade jag predikstolen och satte mig ner. Det var tidig morgon i Madras katedral, grå, tyst och nästan tom. Indien låg framför mig som en färgsprakande matta där otaliga heliga platser var invävd. Jag var på

väg till Bodh Gaya, där Buddha hade nått upplysning, till Sarnat där den Upplyste först talade till sina lärjungar, till Varanasi på Ganges stränder, den heligaste av hinduernas heliga platser; till Mathura, Krishnas födelseplats. Men här i Madras, de indiska kristnas hjärta, där aposteln Tomas, Indiens skyddshelgon, har sin grav, vördad sedan långt tillbaka i tiden, här kände jag mig för ett ögonblick hemma, mycket tack vare orden i den så oerhört välbekanta texten.

I det ögonblicket uppfattade jag texten i Johannesevangeliet så som jag alltid hade gjort och så som den vanligtvis tolkas, nämligen att Jesus då han visade sig drev bort tvivlen hos sin apostel, ännu skeptisk till sanningen om uppståndelsen, så att den "tvivlande Tomas" på en gång blev troende. Jag anade inte då att innan dagen var slut så skulle denna evangelietext drabba mig på ett nytt sätt – annorlunda och djupare – och i ett nytt ljus visa mig den kristna trons största mysterium: Jesus uppståndelse och hans gudomliga natur. Denna nya förståelse skulle steg för steg dra mig in i en för mig ännu okänd andlighet. Den visade mig "tvivlande Tomasars port", *de sårades port*.

Kristen tro är ett ständigt genomlysande av evangeliet i våra liv, den är modet att "gå in i berättelsen" för att på nytt och djupare avslöja meningen med bibelberättelserna genom vår egen livserfarenhet, men också för att låta evangeliets kraftfulla bilder påverka oss så att de undan för undan kan belysa, tolka och omvandla flödet i våra egna liv.

Händelser, erfarenheter, idéer och plötsliga insikter behöver ofta tid för att mogna inom oss och bära frukt. Tolv år har gått sedan min indiska pilgrimsresa. Nu sitter jag här igen i

tystnaden och ensamheten i min eremitboning i Rhenlandet där jag bor om somrarna. Efter nattens storm är bergstopparna insvepta i en tjock dimma som morgonens första ljusstrålar nu långsamt börjar bryta igenom. Överallt omkring mig är dalen täckt av lågt liggande moln. Så det är inne i ett moln som jag börjar skriva den här boken som ytterligare ett försök att kunna svara människor som frågar mig om grunden för det hopp som jag har.<sup>1</sup>

\*

”Gud är död... *Vi har dödat honom* – du och jag.” Jag har tidigare citerat denna Nietzsches ödesdigra dom i hans bok *Den glada vetenskapen* där Galningen (den enda som har tillåtelse att ostraffat säga obehagliga saker) tillkännager sin diagnos av världen för dem som inte tror på Gud. Han förkunnar för världen att den har förlorat själva grunden till sin tidigare metafysiska och moraliska övertygelse.<sup>2</sup> Å andra sidan kan man i en annan av Nietzsches böcker hitta en mindre välkänd och mindre citerad text, nämligen den där de gamla gudarnas död beskrivs: när judarnas gud förklarade sig som den ende Guden sades det att alla de andra gudarna brast ut i ett så hånfullt skratt att de skrattade sig själva till döds.<sup>3</sup>

”Religionen är på väg tillbaka” hörs det i korus från jordens alla hörn. Åsikterna går bara isär om detta är en god sak eller något dåligt – och kanske också om vem eller vad som kommer tillbaka och varifrån. Är det den ende Guden som kommer tillbaka, ”Abrahams, Isaks, Jakobs och Jesus Gud” som judar, kristna och muslimer alla tror på? Eller är

det "filosofernas gud", det Högsta Varandet – uppfunnen av Upplysningen – som pryder politiska proklamationer och inledningen till olika konstitutioner? Är det den Gud som i stillhet besvarar människors törstande hjärtan och helar deras sår eller är det krigets och hämnadens Gud som skapar sår? Eller ska vi se fram emot att de gamla flinande, hånfulla gudarna kommer tillbaka?

Det sägs om S:t Martin att Satan själv visade sig för honom, förklädd till Kristus. Men helgonet lät sig inte luras. "Var är dina sår?" frågade han.

Min andliga öppenhet innebär inte att jag omfattar en inställsam "gränslös tolerans" som snarare är ett uttryck för likgiltighet och andlig lättja, om den nämligen smiter undan från uppgiften att noga "urskilja andarna". När allt kommer omkring är det naivt och farligt att bortse från det faktum att det finns destruktiva "Gudsbilder" och att det även i de värdefullaste traditioner slumrar symboler, påståenden och berättelser som kan smidas till vapen istället för plogbillar. Liksom allt i livet som är storslaget och värdefullt har religionerna fallgropar och faror. Och därför uppmanar jag, med aposteln Tomas och S:t Martin, alla som vill inta den tron som blivit tom när de hånfulla gudarna kollapsade: "Visa mig först dina sår!" För jag tror inte på "tro utan sår."

\*

Det är sant att jag under många år har strävat efter att respektfullt och ärligt studera många olika religiösa vägar. Jag har rest i en stor del av världen och inget av vad jag sett och lärt

känna tillåter mig att begränsa mig till "antingen/eller"-logiken (om två personer säger två olika saker måste åtminstone den ena av dem ha fel). Jag vet att om någon tror eller säger något annorlunda än jag, kan det helt enkelt vara för att de betraktar saker från en annan ståndpunkt, från en annan vinkel, för att deras traditioner och erfarenheter är annorlunda, för att de uttrycker sig på ett annat "språk" – med andra ord, att skillnaden mellan våra ståndpunkter och uttalanden inte behöver frånta vare sig mig eller dem rätten till sanningen, eller ifrågasätta deras eller min uppriktighet och integritet. Jag vet också att denna insikt inte behöver leda till bekväm, självbelåten relativism ("Var och en har rätt på sitt sätt"); snarare kan den leda till en strävan att dela erfarenheten av ens egen naturligt begränsade horisont, och bredda den genom ömsesidig dialog, där vi lär känna varandra och oss själva bättre.

Jag har lärt mig att respektera de många skilda vägar som människor tar för att finna livets yttersta mysterium. Jag tror att "det yttersta mysteriet" kommer att i oändlighet övergå alla föreställningar och företeelser som vi människor förknippar med det. Ja, jag tror på en Gud, Fader till *alla* folk, och jag tror inte att någon person eller "religiös institution" eller deras företrädare har "monopol" på Gud. Jag tror att Gud är den slutliga flodmynningen där även de mest slingrande floder har sitt utlopp: oberoende av gränser, skilda religiösa system och skilda kulturer. Vägarna som följs av alla som vördar livets yttersta mysterium och som ärligt söker, i ljuset av sina traditioner, i sin längtan efter sanning, efter sitt samvete och sin kunskap, kommer till sist att leda till Gud.

Jag är varken Allvetande eller Allseende och därför kan jag

inte fälla slutliga och ofelbara domar om andra och deras personliga övertygelser, för jag kan inte se in i deras hjärtan eller skymta slutet och målet för deras resa. Ingen kan ta ifrån mig hoppet att "de andras Gud" när allt kommer omkring är "min Gud", för den Gud jag tror på är också Gud för dem som inte känner det namn som jag benämner Gud.

Men i samma andetag tillägger jag och deklarerar: för mig finns ingen annan väg eller port till Gud än den som öppnas av en sårad hand och ett genomborrat hjärta. Jag kan inte utbrista "*Min* Herre och *min* Gud" förrän jag ser såret som genomborrade hjärtat. Om *credere* är härlett ur "*cor dare*" (ge sitt hjärta), då tillhör mitt hjärta och min tro bara den Gud som kan visa sår.

Min tro och min kärlek är ett och ingen kan ta min kärlek till den Korsfäste ifrån mig, mitt svar på hans kärlek till mig. *Vem kan då skilja mig från Kristus kärlek?*<sup>4</sup> Kan någonting skilja mig från den kärlek vars prov på äkthet är dess sår?<sup>5</sup> Jag kan inte säga orden "min Gud" om jag inte ser såren! Hur bländande en religiös vision än må vara, om den saknar "spikhålen efter spikarna", skulle det – hur gärna jag än ville – vara svårt för mig att frigöra mig från att det kan vara en illusion eller en projicering av mina önskningar eller till och med Antikrist. Min Gud är en sårad Gud.

Skulle någon tycka att det jag just sagt innehåller vissa motsägelser måste jag medge att jag själv är lika medveten om dem: det finns en verklig spänning i min tro. Jag sätter mitt hopp och min tro till en Gud som generöst accepterar sina barns olikheter och vars armar är så vidöppna att vi har svårt att förstå det. Men det betyder inte att jag kan vara "sä-

ker” på var gränserna går för denna omfamning och jag kan inte naivt anta att den omsluter nästan ”allt”. Jag måste hålla fast vid min respekt för andra och för deras ärlighet och uppriktighet när de *praktiserar* sin tro, men om jag ”helhjärtat” ska kunna dela något måste jag fråga efter dess frukter.<sup>6</sup> I religion, precis som i alla andra viktiga områden i livet, finns det värden som är fundamentala och av oersättligt värde, och det finns värden som i själva verket bara ger sken av att ha ett värde – och i dem finns ogräs och giftiga plantor. Och det är inte så, som många brukade tänka och kanske fortfarande gör, att det finns åkrar (våra egna) som bara ger goda skördar, och andra åkrar som vi vet i förväg att ingenting gott kommer att växa på. Bibeln både uppfordrar oss att pröva ”andarna” som vi ställs inför<sup>7</sup> och varnar oss att det är oerhört svårt att skilja ”ogräset” från ”vetet” – ja, att det är en uppgift som i princip är omöjlig för oss att utföra i den här världen, och bortom vår förmåga till urskillning.<sup>8</sup>

Så vad kan jag göra? Låta *min* tro och allt som jag uppfordras att tro underkastas ”S:t Martins test”. Jag tror inte på gudar och läror som glider genom världen obrydda av plågor och lidande – utan ärr, sår eller brännmärken – för att göra en inställsam presentation av sin glittrande charm, och ingenting annat, på dagens religiösa marknadsplats.

Poängen är att min tro kan skaka av sig tvivlets börda, och finna inre trygghet och frid, bara om den bestiger den branta ”vägen till korset”, bara om den har blicken fäst på Gud, genom den trånga porten av Kristus sår – de fattigas och sårades port, genom vilken de rika, mätta och självbelåtna, de lärda och ”seende”, ”de friska”, ”de rättfärdiga”, ”de visa och

kloka” inte kommer igenom, precis som kamelen inte kommer igenom nålsögat.<sup>9</sup>

\*

Blev aposteln Tomas verkligen slutligt befriad från sina tvivel när han fick se den uppståndne Kristus – eller hade Jesus istället genom sina sår visat honom den enda plats där sökare och tvivlare verkligen kan beröra Gud? Det var den tanken som kom till mig den där dagen i Madras.

Under den heta eftermiddagen den dagen tog min indiske kollega, en katolsk präst och professor i religionsvetenskap vid universitetet i Madras, först med mig till den plats där aposteln Tomas enligt legenden led martyrdöden och sedan till ett katolskt barnhem alldeles i närheten.<sup>10</sup>

Under mina resor till Asien, Afrika och Sydamerika, både förr och senare, hade fattigdomen stirrat mig i ögonen, och jag är väl bekant med moraliskt elände från min kliniska verksamhet som psykoterapeut och från min erfarenhet som bikt-fader – de plågor som döljer sig i människors hjärtan och i mörka skrymslen hos människor. Jag har besökt ”vår tids Gulgator”, nazistiska och kommunistiska koncentrationsläger liksom Hiroshima och Ground Zero på Manhattan, platser där de ännu kraftfullt starka minnena av brottsligt våld som begåtts där väller fram – men inte ens efter allt det kommer jag någonsin att glömma barnhemmet i Madras.

I spjålsängar som mest liknade hönsburar låg små, övergivna barn, deras magar var svullna av hunger, ynkliga skelett täckta av svart, ofta inflammerad hud. I de till synes ändlösa

korridorerna stirrade deras febriga ögon mot mig från alla håll, de sträckte ut sina skära öppna handflator mot mig. I en luft som var nästan omöjlig att andas med all stank och gråt, kände jag ett mentalt, fysiskt och moraliskt illamående. Jag hade en kvävande känsla av hjälplöshet och bitter skam som man känner när man konfronteras med de fattiga och förtvivlade, skam över att ha frisk hud, en full mage och tak över huvudet. Jag ville fegt springa därifrån så fort jag kunde (och inte bara därifrån), sluta ögon och hjärta och glömma. Jag påmindes än en gång om Ivan Karamazov, som ville "ge Gud tillbaka inträdesbiljetten" till en värld där barn lider.

Men i samma stund kom från någonstans djupt i mig orden: "Rör vid såren!" Och igen: *"Räck hit ditt finger, här är mina händer; räck ut din hand och stick den i min sida..."*

Plötsligt öppnade sig berättelsen om aposteln Tomas på nytt för mig, den text ur Johannesevangeliet som jag hade läst den här dagen i morgonmässan som hölls ovanför graven till "tvivlarnas beskyddare". Jesus identifierade sig med alla små och plågade. Med andra ord: *alla smärtsamma sår och all mänsklig förtvivlan i världen är "Kristus sår"*. Jag kan bara tro på Kristus och har bara rätten att utbrista "Min Herre och min Gud!", om jag berör hans sår som fortfarande finns överallt i världen. Annars säger jag "Herre, Herre!" helt förgäves och utan att det leder till något.<sup>11</sup>

Självklart kan ingen av oss se oss själva som en messias som kan *hela* alla sår i världen. Dessutom åstadkom inte ens Jesus det under sin jordiska mission (inte heller försökte han att göra det). Vi måste också undvika frestelsen (den som magin i den revolutionära aktiviteten lockar med) "att befalla

stenar att bli bröd”.<sup>12</sup> Även när vi ärligt försöker att göra allt vi kan och förmår, kan vi bara ro en kort sträcka mot vågorna som tornar upp sig i ett hav av fattigdom som täcker en större och större del av vår jord. Men ändå får vi inte fly från världens sår eller vända ryggen mot dem; vi måste åtminstone se dem, röra vid dem och låta dem engagera oss. Om jag förblir likgiltig för dem, oengagerad, osårad – hur kan jag då bekänna min tro och *kärlek till Gud, som jag inte har sett?*<sup>13</sup> För i det ögonblicket ser jag verkligen inte Gud!

Ja, plötsligt blev det tydligt för mig där i Madras: jag har ingen rätt att bekänna min tro på Gud om jag inte tar min nästas smärta på allvar. En tro som blundar för människors lidande är helt enkelt en illusion eller ett opium: både Freud och Marx skulle ha rätt att kritisera en sådan slags tro!

Men där finns också en annan mycket viktig aspekt på detta: vårt medvetande om lidandet i världen får inte begränsas enbart till ”sociala problem”, även om det lidandet med rätta ropar ut till världens samvete och till var och en av oss och det ropet inte får trängas bort. Ändå får vi inte för ett ögonblick tro att vi har ”löst” det problemet genom att vi skickar en gåva till någon hjälporganisation i Afrika eller genom att vi skänker en slant till en tiggare eller genom att vi röstar på politiska program med social tyngdpunkt, även om allt detta är viktigt. Men inte ens det är nog. Det finns ändå mycket dolt lidande av ett annat slag hos människor runt omkring oss. Och låt oss inte glömma de oläkta sårin inom oss själva – att erkänna och hela dem bidrar också till att ”hela världen”; ja, det är ofta en nödvändig förutsättning för att vi ska känna med andras lidande och kunna hjälpa dem.

\*

Något annat slog mig den där eftermiddagen i Madras: kanske aposteln Tomas tvivel var av ett annat slag än de som ansätter oss – barnbarn till vetenskapens och positivismens tidsålder – och som vi obetänksamt överför på berättelsen. Kanske var aposteln inte bara en tafatt ”materialist” som inte kunde öppna sig för ett mysterium som han inte kunde ”röra” vid.

Tomas var en man som var besluten att följa sin Mästare ända till den bittra döden. Kom ihåg hur han reagerade när Jesus sade att de måste besöka Lasarus: ”Låt oss gå och dö med honom!” Han tog korset på allvar – och nyheten om Uppståndelsen kunde för honom ha verkat som ett falskt lyckligt slut på Påskberättelsen. Kanske det förklarar varför han tvekade att dela glädjen med de andra apostlarna och ville se sårn. Han ville själv se att ”Uppståndelsen” inte tömde korset på dess mening<sup>14</sup> innan han kunde säga sitt ”Jag tror”. Var det så att ”den tvivlande Tomas” förstod Påskens mening på ett djupare sätt än de andra?

”Tomas tvivel har betytt mer för vår tro än de andra lärjungarnas tro,” skrev påven Gregorius den Store i en predikan om denna evangelietext.<sup>15</sup>

\*

Jesus kommer till Tomas och visar honom sina sår: se, inget lidande (av vad slag det än är) sveps iväg och glöms bara så

där! Sår förblir sår. Men den som "bar alla våra missgärningar" gick i sin trofasthet genom helvetets och dödens portar; och han fortsätter att vara här med oss, hur svårt det än är att begripa. Han visade att kärleken bär allt;<sup>16</sup> "kärleken som ingen flod kan utsläcka och inga störtfloder dränka," "för kärleken är starkare än döden,"<sup>17</sup> ja, mäktigare än döden. I ljuset av den händelsen är kärlek ett värde som vi inte får förminska till känslsamhet. Den representerar en kraft, den enda kraft som besegrar själva döden och som med genomborrade händer vräker omkull dess portar.

Därför är Uppståndelsen inte en "happy end" utan en inbjudan och en utmaning: vi borde inte, ja, vi får inte kapitulera för lidandets eld, även om vi inte kan kväva den här och nu. Konfronterade med ondskan får vi inte bete oss som om den skulle ha sista ordet. Låt oss inte vara rädda för att "tro på kärlek,"<sup>18</sup> även då den är förloraren med världens mått mätt. Låt oss ha mod att våga pröva *korsets dårskap* i mötet med "världens visdom"!<sup>19</sup>

När Jesus lät Tomas tro återuppstå genom att han fick röra vid såren, sade han kanske till Tomas precis det som i ett blixtnabbt ögonblick avslöjades för mig vid det där barnhemmet i Madras: "Det är där du rör vid mänskligt lidande, och kanske bara där, som du kommer att inse att jag lever, att det är jag. Du kommer att möta mig överallt där människor lider. Dra dig inte undan från mig i något av dessa möten. Var inte rädd. Tvivla inte, utan tro!"

Det gamla förbundets Herre visade sig för Moses i en brinnande buske.<sup>20</sup> Hans enfödde Son, vår Herre och vår Gud, visar sig i lidandets eld, i korset – och vi förstår hans

röst bara i den mån vi bär vårt kors och är beredda att bära andras bördor, bara i den mån världens sår – hans sår – blir en utmaning för oss.